

ป่าพรุ: การแย่งชิงทรัพยากรและการขยายตัวของเกษตรเชิงพาณิชย์^๑

ชลดา แลงมณี ศิริสาธิตกิจ^๒

ลุ่มน้ำปากพนัง: พรุคลองขี้ฉง

"ลุ่มน้ำปากพนัง" เป็นพื้นที่กว้างใหญ่ มีพื้นที่ประมาณ ๑.๙ ล้านไร่ หรือมีพื้นที่ประมาณร้อยละ ๒๖.๖๔ ของพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัดนครศรีธรรมราช มีพื้นที่ครอบคลุม ๕ อำเภอหลักของจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ อำเภอปากพนัง อำเภอเชียรใหญ่ อำเภอหัวไทร อำเภอชะอวด และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ และบางส่วนของอำเภอเมือง อำเภอร่อนพิบูลย์ โดยมีแม่น้ำปากพนังและลำคลองสาขา จำนวน ๑๑๙ สาย ซึ่งมีความยาวรวมประมาณ ๗๐๐ กว่ากิโลเมตร เป็นแนวแกนของการตั้งถิ่นฐานของประชาชน ลักษณะของพื้นที่ประกอบด้วยสันทรายเขียวใหญ่ที่ทอดตัวจากทิศเหนือไปสู่อุทิศใต้เป็นเหมือนแนวเนินกับพื้นที่ราบส่วนใหญ่ที่มีถึงร้อยละ ๘๒.๔๒ ของพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังทั้งหมด และในจำนวนนี้ประกอบด้วยนาข้าว ซึ่งมีสัดส่วนการใช้ที่ดินมากที่สุด ประมาณ ๗๕.๕๖ ไร่ หรือร้อยละ ๗๕.๖๒ กับพื้นที่ป่าพรุ ซึ่งมีประมาณ ๖๗,๓๒๖.๒๕ ไร่ (ณรงค์ บุญสวยขวัญ, ๒๕๕๔: ๓๐)

"ป่าพรุ" (Peat Swamp Forest) เป็นป่าดงดิบชนิดหนึ่งที่ขึ้นอยู่ในพื้นที่ที่มีน้ำท่วมขัง ระดับน้ำในพรุแม้จะขึ้นลงตามฤดูกาล แต่ก็จะมีน้ำขังอยู่เสมอ น้ำในพรุแม้จะมีส่วนช่วยเพาะพันธุ์ยุง แต่ก็เป็นที่อาศัยของสัตว์น้ำ

และแพลงตอนด้วย ผืนพรุเป็นแหล่งอาหารและแหล่งเพาะพันธุ์ที่สำคัญของปลาหลายชนิด ชั้นผิวดินของป่าพรุเป็นดินที่มีลักษณะเฉพาะ ส่วนใหญ่เป็นดินที่เรียกกันว่า "ดินพีต" (Peat) ที่เกิดจากรากพืช ซากต้นไม้และใบไม้ที่สลายตัวอย่างช้าๆ ทับถมกันเป็นดินที่มีความหนาแน่นน้อย มีสภาพคล้ายๆ กับฟองน้ำนุ่มๆ ที่อุ้มน้ำไว้ (ธาริน และพิชญ์ เยาว์ภิรมย์, ๒๕๓๘: ๑๗๗, ๑๘๑)

"พรุ" เป็นแหล่งป่าของชุมชนที่คนลุ่มน้ำปากพนังใช้ประโยชน์ร่วมกันมาตั้งแต่อดีตในการใช้ไม้และของป่าตลอดจนเป็นแหล่งพันธุ์ปลาที่สมบูรณ์มานาน ป่าพรุในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ในอดีตเคยเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำผืนใหญ่ที่มีระบบนิเวศน้ำผิวดินเชื่อมติดกัน และเชื่อมต่อกับบึงทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง มีความอุดมสมบูรณ์และเอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของประชาชนมาตั้งแต่ก่อนยุคสุโขทัย ครั้นเมื่อปี พ.ศ.๒๕๐๕ ได้เกิดวาตภัยครั้งสำคัญโดยพายุไต้ฝุ่นที่ชื่อ แฮเรียต พัดผ่านภาคใต้ ทำให้พันธุ์ไม้ดั้งเดิมในพรุโคนล้มเสียหายจำนวนมาก เมื่อมีการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรในยุคที่การพัฒนาประเทศเน้นในเรื่องการก่อสร้างถนน ประชาชนได้เข้าไปจับจองถือครองที่ดินในป่า และจากนโยบายสงมอบป่าสงวนแห่งชาติให้แก่สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร จึงส่งผลให้ป่าพรุถูกแบ่งออกเป็นแปลงน้อยใหญ่ (สำนักงานบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๕, ๒๕๔๘: ๑)

^๑บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง ชุด "ชุมชนกับการปรับตัว" เรื่อง ปัญหาในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าพรุช่วงก่อนและหลังการเกิดโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง โดยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และโครงการอยู่ระหว่างการดำเนินการในระยะแรก

^๒อาจารย์(พิเศษ)โปรแกรมวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

พื้นที่ป่าพรุที่สำคัญของพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ได้แก่ พื้นที่ป่าพรุควนเคร็ง พื้นที่ป่าพรุกุมแป และพื้นที่ป่าพรุคลองขี้เือง (หรือ "คลองค็อง" หรือ "คลองขี้เือง") เป็นต้น ต่อมาเมื่อมีโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังเกิดขึ้น ได้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของป่าพรุในแต่ละพื้นที่แตกต่างกันไป

สำหรับพื้นที่ป่าพรุคลองขี้เือง มีเนื้อที่ประมาณ ๒๙,๙๔๙ ไร่ มอบให้สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.) ไปดำเนินการปฏิรูปที่ดิน จำนวน ๑๔,๔๗๒ ไร่ ซึ่งได้มีการแจกเอกสาร สปก. ๔-๐๑ ไปแล้ว จำนวน ๑๐๑ ราย จำนวน ๑๑๗ แปลง พื้นที่ส่วนที่เหลืออยู่ในความดูแลรับผิดชอบของกรมป่าไม้ จำนวน ๑๕,๔๗๗ ไร่ (ปติวงษ์ ตันติโชติ และคณะ, ๒๕๔๗: ๑)

ดังนั้นชุมชนต่างๆ ที่ตั้งอยู่บริเวณใกล้ๆ พื้นที่ป่าพรุคลองขี้เือง ชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนจึงมีวิถีชีวิตและวิถีชุมชนที่ผูกพันและข้องเกี่ยวกับป่าพรุมาตั้งแต่อดีต จนกระทั่งถึงปัจจุบันโดยชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณใกล้ๆ ป่าพรุคลองขี้เืองจะประกอบอาชีพทำนาข้าว ถอนกระเจตชาย และหาปลาในพื้นที่ป่าพรุ เป็นต้น

ป่าพรุ: ทรัพยากรส่วนรวมที่ถูกทำให้เป็นทรัพย์สินส่วนตัว*

ป่าพรุคลองขี้เืองก็เช่นเดียวกับป่าพรุแห่งอื่นๆ หากกล่าวในแง่กฎหมายก็เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ หากกล่าวในแง่การใช้ประโยชน์ก็เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่เรียกว่า Common pool Resource คือทรัพยากรธรรมชาติที่ชาวบ้านใช้ร่วมกัน โดยเป็นป่าพรุที่ชาวบ้านเข้ามาใช้ประโยชน์ในการทำมาหากินมากมาย ทั้งการจับสัตว์น้ำ การหาของป่า และการทำไม้ อีกทั้งยังเป็นแหล่งวัตถุดิบในการจักสานโดยเฉพาะต้นกระจุตซึ่งเป็นแหล่งที่มาของรายได้ในการเลี้ยงครอบครัว ด้วยเหตุนี้ป่าพรุคลองขี้เืองจึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนอย่างแยกออกจากกันไม่ได้

สำหรับคนกลุ่มต่างๆ ที่เข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าพรุมีมากมายหลายกลุ่ม ซึ่งพอจะจำแนกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้ ๓ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มแรก เป็นกลุ่มที่หากินกับทรัพยากรแบบยั่งยืน คือการใช้ทรัพยากรจากผลการหมุนเวียนของทรัพยากร ซึ่งเป็นการหากินที่ป่าพรุไม่ได้สูญเสียทุนเดิมของความเป็นป่าพรุ ได้แก่ กลุ่มจับสัตว์น้ำ กลุ่มหาผึ้ง และกลุ่มถอนกระจุต เป็นต้น

กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มที่หากินโดยการทำลายทุนเดิมของความเป็นป่าพรุ เพราะได้ทำลายทรัพยากรที่เป็นรากฐานสำคัญของป่าไป ได้แก่ กลุ่มตัดไม้

กลุ่มที่สาม เป็นกลุ่มที่ไม่สนใจหากินกับทรัพยากรที่มีอยู่ในป่าพรุ แต่ต้องการครอบครองทรัพยากรในป่าพรุ ซึ่งเป็นทรัพย์สินส่วนรวมมาเป็นสมบัติส่วนตัว ได้แก่ กลุ่มที่เข้าไปครอบครองที่ดินในป่าพรุเป็นสมบัติส่วนตัวเพื่อทำเกษตรเชิงพาณิชย์ หรือเพื่อผลประโยชน์อื่นๆ

กลุ่มคนทั้ง ๓ กลุ่มดังกล่าว ต่างก็มีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงซึ่งกันและกัน โดยความสัมพันธ์เป็นไปในรูปของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และความขัดแย้ง ซึ่งเป็นการขัดแย้งในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าพรุ เมื่อเงื่อนไขแวดล้อมต่างๆ เปลี่ยนแปลงไปรูปแบบความขัดแย้งก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

ต่อมาเมื่อเกิดโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง และได้มีการปิดประตูระบายน้ำปากพนัง ทำให้เกิดน้ำเปรี้ยวในบางพื้นที่ของป่าพรุ เนื่องจากไม่มีน้ำไหลเวียนชะล้างความเปรี้ยวของดินและชะน้ำออกจากป่าพรุ ตลอดจนไม่มีการพัดพาโคลนตมเข้าไปในพื้นที่ป่าพรุเหมือนในอดีต ดังที่ควรจะเป็นไปตามลักษณะของธรรมชาติ จึงส่งผลให้คุณสมบัติของน้ำเปลี่ยนแปลงไปไม่เหมาะต่อการใช้สอยและการเพาะปลูก ตลอดจนทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำลดลง ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อคนกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากินในป่าพรุแตกต่างกันออกไป

*ตัวอย่างของการแย่งชิงที่ดินในป่าพรุในจังหวัดนครศรีธรรมราชที่ถูกนำเนอผ่านสื่อมวลชน เช่น ๑. เมื่อคนคอนคุมพื้นที่ ตา-ยาย ดับเหตุแย่งพื้นที่ป่าพรุปลูกต้นปาล์ม! (มติชนรายวัน ๐๕ พ.ค. ๒๕๔๘ หน้า ๑๒) ๒. ป่าพรุเมืองคอน ๓ อำเภอรอด-ชาวบ้านเผาจองปลูก ปาล์ม-ลามเป็นไฟป่าสกัดไม่ไหว (ข่าวสด ๑๖ ส.ค. ๒๕๔๘ หน้า ๒๖) ๓. เตือนระวังแก๊งลวงซื้อป่าพรุ (ข่าวสด ๐๖ ก.ย. ๒๕๔๘ หน้า ๒๖) ๔. เมืองคอนเร่งหา มาตรการป้องกันไฟไหม้ป่าพรุ (ข่าวสด ๐๗ ก.ย. ๒๕๔๘ หน้า ๒๖) ๕. จับ ๕ จนท. กับนายทุนบุกป่า หน่วยป้องกันรักษาป่าร่วมกับตำรวจนำกำลัง (ไทยรัฐ ๑๑ ก.ย. ๒๕๔๘ หน้า ๑)

นอกจากการสร้างประตูปรับน้ำปากพนังแล้ว ยังมีการสร้างประตูปรับน้ำคลองสี้อง ซึ่งเป็นประตูปรับน้ำที่กั้นน้ำระหว่างคลองกับป่าพรุอีกด้วย ซึ่งส่งผลให้น้ำในบริเวณดังกล่าวไม่ไหลเวียนกลายเป็นน้ำนิ่ง ตลอดจนปลาที่ไม่สามารถขึ้นมาวางไข่ได้ จากลักษณะดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าพรุคลองสี้องเพิ่มมากยิ่งขึ้นไปอีก

ผลกระทบต่างๆ เหล่านี้ ได้ส่งผลให้เกิดการปรับตัวของคนกลุ่มต่างๆ ที่เข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในป่าพรุ โดยเฉพาะกลุ่มคนที่เป็นชาวบ้านต่างได้พยายามหาทางออกให้กับตนเองเพื่อให้สามารถมีชีวิตรอดอยู่ได้ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ขณะเดียวกันในปัจจุบันการเข้าไปแผ้วถางป่าพรุเพื่อยึดพื้นที่มาเป็นที่ดินส่วนตัวสำหรับการทำเกษตรเชิงพาณิชย์ก็ยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น เพราะไม่เพียงแต่เป็นการกระทำของคนในชุมชนเท่านั้นแต่ยังมีกลุ่มนายทุนหรือนักธุรกิจจากภายนอกได้เข้าไปแผ้วถางหรือซื้อที่ดินจากชาวบ้านที่แผ้วถางไว้โดยหวังว่าจะได้เอกสารสิทธิ์ในอนาคต โดยเฉพาะเมื่อรัฐบาลดำเนินนโยบาย “แปลงทรัพย์สินให้เป็นทุน” พร้อมๆ กับการส่งเสริมการปลูกปาล์ม การกว้านซื้อที่ดินที่เกิดจากการบุกรุกแผ้วถางป่าพรุก็เกิดขึ้นทั่วไปทั้งในเขตลุ่มน้ำปากพนังและลุ่มน้ำทะเลสาบ ซึ่งเป็นเขตที่มีป่าพรุมากในภาคใต้ ทั้งนี้กลุ่มนายทุนหรือนักธุรกิจที่เข้าไปกว้านซื้อที่ดินดังกล่าวเชื่อว่าจะต้องได้เอกสารสิทธิ์อย่างใดอย่างหนึ่งตามนโยบายแปลงทรัพย์สินให้เป็นทุนสภาพการณ์เช่นนี้ยิ่งทำให้การบุกรุกแผ้วถางป่าพรุขยายตัวเพิ่มขึ้นอีกมาก จนชาวบ้านในท้องที่ดังกล่าวที่ไม่ได้เกี่ยวข้องด้วยกล่าวว่าแท้จริงแล้วนโยบายแปลงทรัพย์สินให้เป็นทุนคือ “นโยบายแปลงทรัพย์สินให้เป็นทุนของคนรวย” พรุคลองสี้องก็หลีกเลี่ยงไม่พ้นจากสภาพเช่นนี้ ส่งผลให้ความขัดแย้งที่เกิดจากการแย่งชิงทรัพยากรในป่าพรุยิ่งซับซ้อนและรุนแรงมากยิ่งขึ้นอีก และผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงเพิ่มขึ้นก็คือชาวบ้านที่ต้องพึ่งพาอาศัยทรัพยากรจากป่าพรุในการทำมาหากิน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มคนหาปลา กลุ่มคนถอนกระจุต กลุ่มคนหาผึ้ง กลุ่มคนหาไม้ และกลุ่มคนที่ไม่มีที่ดินเพาะปลูกเพียงเล็กน้อยที่อยู่ในเขตป่าพรุ ความขัดแย้งดังกล่าวถึงกับมีการข่มขู่จะฆ่ากันในปัจจุบัน

การแย่งชิงทรัพยากรและการขยายตัวของเกษตรเชิงพาณิชย์: บทสังเคราะห์

การแย่งชิงทรัพยากรมีให้เห็นอยู่ทั่วไปตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติประเภทที่ต้องใช้ร่วมกัน (Common-pool Resource) อาทิเช่น ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรประมง สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และแม้แต่ทรัพยากรที่ดินก็ตาม ซึ่งเป็นฐานทรัพยากรที่สำคัญต่อการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษยชาติ แต่ก็ยังมีคนจำนวนมากไม่เข้าใจว่า ทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวมีลักษณะสำคัญอีก ๒ ประการ คือ ประการแรก เป็นทรัพยากรชนิดที่ต้องใช้ต้นทุนมหาศาลในการจัดการก็ดักกันและควบคุม เพื่อไม่ให้คนเข้ามาใช้ประโยชน์ จนยากที่ใครหรือรัฐใดจะจัดการและควบคุมได้ด้วยตัวคนเดียว ประการที่สอง เป็นทรัพยากรที่มีคุณสมบัติหลายๆ อย่าง เมื่อมีผู้ใดผู้หนึ่งใช้แล้วหมดไปไม่เหลือให้ผู้อื่นอีก (Ostrom and Schlager, ๑๙๙๖: ๑๒๙ อ้างถึงในอนันท์ กาญจนพันธุ์, ๒๕๔๖: ๔๗) ทั้งนี้เพราะทรัพยากรประเภทนี้มีความเชื่อมโยงกันอย่างสลับซับซ้อนในหลายระดับ และทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้จะสัมพันธ์เกี่ยวข้อและส่งผลกระทบต่อกันและกันอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรจึงแสดงถึงปัญหาของทิศทางในการพัฒนาประเทศซึ่งมุ่งแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรในเชิงพาณิชย์เป็นหลัก และความล้มเหลวของระบบในการจัดการทรัพยากรเชิงเดี่ยวแบบผูกขาดของรัฐ จนปล่อยให้เกิดการเข้าถึงทรัพยากรได้อย่างเสรีในลักษณะที่เรียกว่า “มือใครยาวสาวได้สาวเอา” จึงทำให้มีการแย่งชิงทรัพยากรพร้อมๆ กับจงใจให้ใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองซึ่งมีผลต่อการทำลายทรัพยากรให้หมดลงไปอย่างรวดเร็ว

อย่างไรก็ตามความคิดกระแสหลักที่ครอบงำอยู่ในสังคมไทยขณะนี้เกี่ยวกับมุมมองการใช้ทรัพยากรยังเน้นมุมมองเชิงอรรถประโยชน์ และความคิดเกี่ยวกับมูลค่าในระบบตลาด ซึ่งมองทรัพยากรเฉพาะในแง่ที่มีความหมายเป็นเพียงปัจจัยการผลิตและทุนทางเศรษฐกิจ ในฐานะที่มีราคาต่างหวดทางเศรษฐกิจและสามารถนำมาแลกเปลี่ยนซื้อขายกันได้ ซึ่งสัมพันธ์โยงใยอยู่กับระบบ ซึ่งสัมพันธ์โยงใยอยู่กับระบบตลาดที่เชื่อมโยงกับระบบตลาดโลก มุมมองเช่นนี้ทำให้คนในสังคมไร้อำนาจในการควบคุมสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

ดังนั้นการแสวงหาทางเลือกในการจัดการ
ทรัพยากร เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนและเป็นธรรมจึง
จำเป็นจะต้องพิจารณาวิธีคิดอื่นๆ ประกอบด้วย โดยเฉพาะวิธีคิดในแนวนิวทวิทยาการเมือง ที่เน้นความ
สัมพันธ์เชิงอำนาจที่ขัดแย้งกันในการจัดการทรัพยากร
ซึ่งจะปรับเปลี่ยนไปตามความเคลื่อนไหวของกรณียาม
ความหมายของทรัพยากร โดยนิวทวิทยาการเมืองจะช่วย
วิเคราะห์ปัญหาของการปรับเปลี่ยนความหมายของฐาน
ทรัพยากรไปตามการเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์เชิง
อำนาจในสังคม (อานันท์ กาญจนพันธุ์, ๒๕๔๖: ๔๗-
๕๒)

สำหรับการแย่งชิงทรัพยากรแท้ที่จริงแล้วก็คือ
การใช้อำนาจรัฐ และพลังของระบบตลาด เปลี่ยน
ทรัพยากรของส่วนรวมให้กลายเป็นทรัพย์สินส่วนบุคคล
มากขึ้นนั่นเอง ซึ่งภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว ชุมชนและ
ชาวบ้านที่เคยมีอำนาจควบคุมและจัดการทรัพยากรส่วน
รวมก็ค่อยๆ สูญเสียอำนาจนั้นไป เกิดสภาวะที่เรียกว่า
"การกลายเป็นชายขอบ" (Marginalization) เพิ่มขึ้น

โดยสรุปปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาตินั้น
ได้สะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ในการก่อตัว
ของรัฐไทยปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ซึ่งเริ่มปรากฏเป็นรูป
เป็นร่างหลังการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ ๕ แต่
ได้ขยายอำนาจออกไปเต็มขอบเขตของราชอาณาจักร
เมื่อประมาณ ๑๐ ปีที่ผ่านมา พร้อมๆ กับการเกิดปัญหา
การแย่งชิงทรัพยากรนั่นเอง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว
มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ กฎหมาย และ
ชุมชนชนบท อย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์
ของสังคมไทย

ผลลัพธ์ของการแย่งชิงทรัพยากร: กรณีตัวอย่าง

ผลกระทบสำคัญของการแย่งชิงทรัพยากรก็คือ
ทรัพยากรของส่วนรวมถูกนำไปใช้เพื่อประโยชน์ของคน
ส่วนน้อย โดยอ้างเหตุผลของการพัฒนา ขณะที่ชาวบ้าน
และประชาชนส่วนใหญ่กลับถูกปิดกั้นสิทธิที่จะเข้าถึง
ทรัพยากรของส่วนรวมมากขึ้น โดยเฉพาะป่าซึ่งเป็นที่พัก
สุดท้ายของคนยากคนจน ด้วยการอ้างเหตุผลของการ
อนุรักษ์ แต่ไม่ว่าจะอ้างเหตุผลเพื่อการพัฒนา หรือเพื่อ
การอนุรักษ์ก็ตาม เบื้องหลังก็คือการช่วงชิงเอาทรัพยากร
ของส่วนรวมไปใช้ประโยชน์เพื่อคนส่วนน้อย และปิดกั้น
สิทธิของคนส่วนใหญ่ นั่นเอง (อานันท์ กาญจนพันธุ์,

๒๕๔๔: ๑๓๙-๑๔๐) ดังเช่นกรณีการแย่งชิงทรัพยากร
ป่าพรุในเขตตำบลไม้ขาว อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต ซึ่ง
มีน้อยคนนักที่คิดว่าจังหวัดเล็กๆ อย่างภูเก็ตจะมีป่าพรุ
แถมยังเป็นป่าพรุที่อุดมสมบูรณ์มาก แต่ออกจะน่าตระหนก
ตกใจเพราะป่าพรุที่อุดมสมบูรณ์เหล่านั้นกำลังจะถูกทำลาย
อันเนื่องมาจากการบุกรุกเพื่อครอบครองของชาวบ้านและ
นายทุน ตลอดจนโครงการพัฒนาต่างๆ ของรัฐ (วิชาติ
ไกรเทพ, ๒๕๓๖: ๑๒-๑๗) และนอกจากการแย่งชิง
ทรัพยากรป่าพรุในเขตตำบลไม้ขาว ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว
ยังมีการแย่งชิงทรัพยากรป่าพรุซึ่งเป็นทรัพยากรในท้องถิ่น
ได้เกิดขึ้นอีกในหลายๆ พื้นที่ เช่น การแย่งชิงทรัพยากร
ป่าพรุคันธุลี ซึ่งเป็นป่าพรุที่อยู่ในเขตพื้นที่ตำบลคันธุลี
อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีพื้นที่ทั้งหมด
ประมาณ ๒,๐๐๐ ไร่ ป่าพรุแห่งนี้ก็เช่นเดียวกับป่าพรุแห่ง
อื่นๆ คือ เป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์มากในอดีต
จนกระทั่งประมาณปี พ.ศ.๒๕๓๓ มีการตัดถนนผ่านป่าพรุ
และได้มีนายทุนเข้าไปกว้านซื้อที่ดินจากชาวบ้าน ซึ่งก็มี
ชาวบ้านขายไปเป็นจำนวนมาก เพราะเห็นว่าหากเก็บ
เอาไว้ก็ทำประโยชน์อะไรไม่ได้ นายทุนที่ซื้อที่ดินได้ใช้
รถแทรกเตอร์ไถปรับพื้นที่ป่าพรุเพื่อปลูกยางพาราและปาล์ม
น้ำมัน แต่ก็มีชาวบ้านบางส่วนได้คัดค้านการเข้าครอบ
ครองที่ดินของนายทุนดังกล่าว เพราะเห็นว่าป่าพรุมี
ประโยชน์ต่อคนในชุมชน ปัจจุบันป่าพรุคันธุลีถูกบุกรุก
ยึดครองจนเหลือน้อยมาก แต่ก็ยังเป็นป่าพรุผืนน้อยที่มี
คุณภาพและให้คุณประโยชน์ทางด้านแหล่งน้ำธรรมชาติ
แก่ชุมชน (นิพนธ์ ศรีสว่าง, ๒๕๓๖: ๒๑-๒๒)

นอกจากที่กล่าวมาแล้วยังมีกรณีตัวอย่างของการ
แย่งชิงทรัพยากรป่าพรุของชาวบ้านในพื้นที่ป่าพรุทุ่งกระจูด
ตำบลท่าสะท้อน อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่ง
เป็นอีกกรณีหนึ่งที่น่าสนใจ เนื่องจากในอดีตทุ่งกระจูด
บริเวณนี้จะอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพันธุ์ไม้และสัตว์นานาชนิด
แต่หลังจากที่รัฐบาลได้เปิดป่าวัดประดู่และป่าเขาพลูให้
สัมปทานทำไม้ ซึ่งพื้นที่ป่าดังกล่าวเป็นพื้นที่ต้นน้ำของ
ป่าพรุ ปัจจุบันพื้นที่ป่าทั้งสองแห่งมีราษฎรเข้าไปปลูก
ยางพาราจนเต็มพื้นที่ ปริมาณน้ำได้ลดน้อยลง จนทำให้
เกิดผลกระทบต่อทุ่งกระจูด ลำห้วยเริ่มแห้งขอด พื้นที่ป่า
พรุแห้งแล้งดินแตกกระแห ในขณะที่ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งก็
ลงไปจับจองบุกรุกป่าพรุ นายทุนนอกพื้นที่ได้เข้ามากว้าน
ซื้อที่ดินเพื่อจะปลูกปาล์มน้ำมัน ซึ่งจากสภาพดังกล่าว
ได้ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมามากมาย (วีระศักดิ์
สุวรรณศักดิ์, ๒๕๓๕: ๔๓๗-๔๓๙)

อย่างไรก็ตามกรณีตัวอย่างปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรป่าพรุที่ได้กล่าวมา เป็นเพียงเศษเสี้ยวส่วนหนึ่งของปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรอื่นๆ อีกมากมายหลายประเภทไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรดิน หรือทรัพยากรธรรมชาติประเภทอื่นๆ ซึ่งนับวันจะเพิ่มจำนวนและความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ และจำเป็นจะต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เนื่องจากปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรเป็นต้นตอของปัญหาต่างๆ อย่างต่อเนื่องทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมนั่นเอง

มุมมองเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ: การขยายตัวของเกษตรเชิงพาณิชย์

ปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรเป็นเรื่องที่สลับซับซ้อน เป็นเรื่องวิจิตร และความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นเรื่องรากเหง้าของมุมมองและวิถีคิดที่เกี่ยวพันกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ แนวคิดเกี่ยวกับหลักการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ กล่าวได้ว่าหลักการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ที่ผ่านมา มีหลักการสำคัญอยู่ ๒ ประการ คือ

๑. การจัดการควบคุมดูแลโดยท้องถิ่น หมายถึง การควบคุมดูแลทรัพยากรโดยกลุ่มหรือองค์กรที่มีรากเหง้ามาจากประวัติศาสตร์ดั้งเดิมและเป็นการควบคุมจากผู้ใช้อย่างตรง

๒. การจัดการควบคุมโดยสังคม หมายถึง การจัดการที่วางอยู่บนหลักการควบคุมดูแลเพื่อผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ เป็นการควบคุมจากรัฐในรูปแบบของกฎหมาย ด้วยเหตุผลว่า เพื่อรักษาผลประโยชน์ของสังคมเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งมีสมมุติฐานว่าความต้องการของมนุษย์นั้นเป็นความกระหายที่ไม่มีขีดจำกัด ดังนั้นการควบคุมทางสังคมมีความจำเป็นในการรวบรวมระเบียบและป้องกันทางศีลธรรมเพื่อเป็นการเสริมสร้างและธำรงรักษาส่วนที่เรียกว่าผลประโยชน์ของสาธารณชน ระบบศีลธรรมจะเป็นตัวควบคุมมิให้ปัจเจกชนขัดขืนหรือทำตามอำเภอใจ และขณะเดียวกันก็เชื่อมั่นว่าการควบคุมทางสังคมนั้น จะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อระบบราชการนั้นน่าจะเป็นระบบที่มีเหตุผลในการควบคุมได้

หากพิจารณาแนวความคิดที่กล่าวมาข้างต้น น่าจะเป็นหลักการที่มีความเหมาะสมในการควบคุมดูแลใช้ทรัพยากรธรรมชาติได้ดี ทั้งยังช่วยป้องกันปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรที่ยื่นอยู่บนหลักการเพื่อคนส่วนรวมและมีอำนาจบังคับ แต่อย่างไรก็ตามมีอีกกระแสความคิดในทางตรงกันข้าม ซึ่งเห็นว่าขณะที่องค์กรทางสังคมที่มีการพัฒนาไปแล้วภายใต้ระบบทุนนิยม อันมีกลไกด้านตลาดเข้ามาเกี่ยวข้องนั้น จะก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน หลักการควบคุมทรัพยากรโดยสังคมจึงเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วง เพราะเป็นเรื่องง่ายที่หลักการจะถูกบิดเบือนโดยกลุ่มที่มีอำนาจและกลุ่มทุน โดยเปิดโอกาสให้กลุ่มที่มีอำนาจและกลุ่มทุนมีการใช้ทรัพยากรอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ความพยายามในการสร้างอุดมการณ์ขึ้นมาว่าทรัพยากรธรรมชาตินั้นต้องมีการอนุรักษ์และจัดการเพื่อคนส่วนใหญ่ ทำให้ผู้ใช้แรงงานของตนเองตามสิทธิการใช้ไม่สามารถใช้ทรัพยากรได้ ทรัพยากรกลายเป็นทรัพย์สินที่คนต้องถิ่นห้ามเข้าไปใช้ประโยชน์ ต้องเก็บรักษาและอนุรักษ์ไว้เพื่อผลประโยชน์ต่อส่วนรวม ถ้าหากการควบคุมโดยสังคมตามหลักการนั้นเหมาะสมจริง และสามารถรักษาสถาปัตยกรรมเพื่อคนส่วนใหญ่ไว้ได้จริง ทำไมในปัจจุบันกรมป่าไม้ดูแลป่าแต่พื้นที่ป่ากลับลดลง เป็นต้น

อย่างไรก็ตามภายใต้สถานการณ์ปัจจุบันที่กลุ่มอิทธิพลต่างๆ พยายามแย่งชิงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้และที่ดินอย่างเข้มข้นนั้น หากตราบไคที่รัฐไม่ปรับเปลี่ยนวิถีคิดในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือประชาสังคมไทยไม่มีคุณภาพเพียงพอที่จะนำพาสังคมไทยสู่เป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่เป็นธรรมและดำรงความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ ความขัดแย้งจะไม่มีที่ยุติ สงครามแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติก็จะไม่สิ้นสุดลงง่าย ๆ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของทุกกลุ่มชนทุกชนชั้นทุกชาติพันธุ์ก็มิอาจเกิดขึ้นได้ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในมิติใหม่จึงเป็นทางออกในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่ทุกส่วนของสังคมต้องผลักดันเพื่อเป็นรากฐานที่สำคัญของประชาธิปไตยในระดับรากหญ้าที่ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (http://www.thaico.net/b_pnews/sc_๑sep๔๔.htm)

นอกจากนี้แล้วอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ ก็คือประเด็นเกี่ยวกับการขยายตัวของภาคเกษตรเชิงพาณิชย์ที่ขยายตัวลุกล้ำเข้ามาอย่างรวดเร็วในชุมชน ทั้งนี้ก็มีผลมาจากระบบการตลาดแบบเสรีและแนวนโยบายต่างๆ ของรัฐที่พยายามเข้ามาส่งเสริมและยกระดับผลผลิตทางการเกษตร อย่างไรก็ตามการเกษตรเชิงพาณิชย์ได้กลายเป็นกิจกรรมที่ทำกำไรมหาศาลให้กับกลุ่มคนบางกลุ่ม และการเกษตรเชิงพาณิชย์นี้เองที่เป็นสาเหตุสำคัญอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาการแย่งชิงทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรดิน ทรัพยากรป่าไม้ หรือแม้แต่ทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ซึ่งกลุ่มที่เสียเปรียบตลอดมาในการแย่งชิงทรัพยากรส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มชาวบ้านที่ไร้อำนาจและไร้พลังในการต่อสู้และต่อรองต่างๆ

จากการที่ประเทศไทยถูกผนวกเข้ากับเศรษฐกิจโลกอย่างเต็มตัว การเกษตรเชิงพาณิชย์จึงแพร่หลายอย่างรวดเร็วในทุกๆ ภาคของสังคมไทย ซึ่งหากไม่นับภาคกลางแล้ว ดูเหมือนว่าการเกษตรเชิงพาณิชย์ที่ก้าวหน้าที่สุดอยู่ที่ภาคเหนือ (วอลเดน เบลโล เชียร์ คันนิงแฮม และลี เค็ง ปอห์, ๒๕๔๒: ๒๑๒) แต่สำหรับในพื้นที่ภาคใต้ การขยายตัวของภาคเกษตรเชิงพาณิชย์ก็มีความรุนแรงที่อยู่ในระดับที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนได้ค่อนข้างมากทีเดียว และผลท้ายที่สุดแล้วส่วนใหญ่ก็มักจะจบลงตรงความขัดแย้ง กรณีตัวอย่างการขยายตัวของภาคเกษตรเชิงพาณิชย์ที่เห็นได้ชัดในพื้นที่ภาคใต้ เช่น การขยายพื้นที่ปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมันของนายทุนในพื้นที่ปาพรุคันธูลี อำเภอกาชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และการขยายพื้นที่ปลูกยางพาราในพื้นที่ทุ่งกระจูด ตำบลท่าสะท้อน อำเภอบุพผิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตลอดจนในพื้นที่อื่นๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วเป็นต้น

การขยายตัวของภาคเกษตรเชิงพาณิชย์ในปัจจุบันมีผลสืบเนื่องมาจากการขยายตัวของภาคการผลิตทางการเกษตรเชิงพาณิชย์ในช่วงทศวรรษ ๑๙๕๐-๑๙๗๐ เหตุผลสำคัญของการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรเชิงพาณิชย์ในช่วงทศวรรษ ๑๙๕๐-๑๙๗๐ ก็คือการลงทุนของรัฐบาลในเรื่องสาธารณูปโภคพื้นฐานในชนบท และการที่รัฐบาลให้ความสนใจพื้นที่ในชนบทมากขึ้นนั่นเอง ซึ่งเป็นผลมาจาก (วอลเดน เบลโล เชียร์ คันนิงแฮม และลี เค็ง ปอห์, ๒๕๔๒: ๒๑๘-๒๑๙)

๑. การขยายอำนาจของทางการไทยที่ดำเนินมาตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ ๑๙

๒. ความพยายามที่จะวางสาธารณูปโภคเพื่อเชื่อมพื้นที่ชนบทให้เข้ากับเศรษฐกิจแบบตลาดภายใต้อุดมการณ์การพัฒนาที่ได้รับอิทธิพลมาจากธนาคารโลกและ USAID

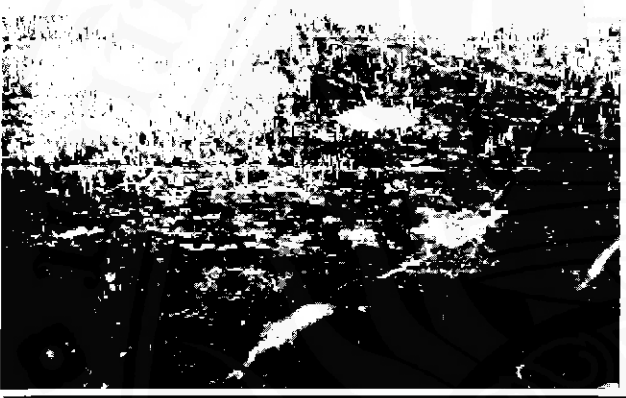
๓. ความพยายามที่จะป้องกันและลดการก่อการร้ายในพื้นที่ที่ล่อแหลมในชนบท

อย่างไรก็ตามดังที่ได้มาแล้วเกี่ยวกับผลของการขยายตัวของภาคเกษตรเชิงพาณิชย์ที่มักจะจบลงด้วยความขัดแย้ง และผู้ที่เสียเปรียบตลอดมามักจะเป็นชาวบ้านที่ไร้อำนาจและไร้พลังในการต่อสู้และต่อรองต่างๆ ซึ่งปรากฏให้เห็นอยู่มากมายในปัจจุบัน เช่น จากงานศึกษาของชาร์ลส เมห์ล (อ้างถึงใน วอลเดน เบลโล เชียร์ คันนิงแฮม และลี เค็ง ปอห์, ๒๕๔๒: ๒๒๐-๒๒๒) ที่ได้สรุปผลการศึกษาของสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เรื่องปฏิสัมพันธ์ของผู้เช่าที่ดินทำกินในประเทศกับการทำการเกษตรในเชิงพาณิชย์ที่ถูกชักจูงโดยตลาดโลกในอำเภอคง จังหวัดนครราชสีมา ที่พบว่า ชาวบ้านเกือบทั้งหมดกู้เงินจากพ่อค้าท้องถิ่นที่คิดดอกเบี้ยร้อยละ ๕๐-๗๕ ต่อปี ชาวบ้านที่มีที่ดินมากพอที่จะจำนองก็ยังมีหนี้มากขึ้น พวกที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ก็ต้องเสียที่ดินของตนให้แก่พ่อค้าคนเดียวกัน ชาวบ้านต้องเช่าที่ดินที่เคยเป็นของตนเองจากพ่อค้าในราคาสูง ส่วนพวกที่ยังเป็นหนี้ก็ต้องดิ้นรนเพื่อรักษาที่ดินของตนเองไว้ ซึ่งสภาพการณ์ดังกล่าวจะเป็นเชื้อเพลิงที่โหมกระพือให้เกิดความขัดแย้งทางสังคมได้เป็นอย่างดี

โดยสรุปจากที่กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับแนวคิดการแย่งชิงทรัพยากรและการขยายตัวของเกษตรเชิงพาณิชย์เป็นแนวคิดที่สำคัญอีกแนวคิดหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นมุมมองอีกมุมมองหนึ่งที่แตกต่างออกไปจากมุมมองเดิมๆ แต่อย่างไรก็ตามในทุกสภาพการณ์เมื่อมีด้านบวกก็ต้องมีด้านลบเสมอ เจกเช่นเดียวกันเมื่อมีผู้เสียเปรียบก็จะมีผู้ได้เปรียบเสมอ ดังนั้นคำตอบที่ท้าทายก็คือ การทำอย่างไรจึงจะลดช่องว่างระหว่างขั้วทั้งสองขั้วได้ดีที่สุด โดยให้เกิดความสมดุลที่ลงตัวมากที่สุด ซึ่งหากทำได้ดังนี้สิ่งที่จะตามมาก็คือการยุติความขัดแย้งที่กำลังโหมกระพืออยู่นั่นเอง

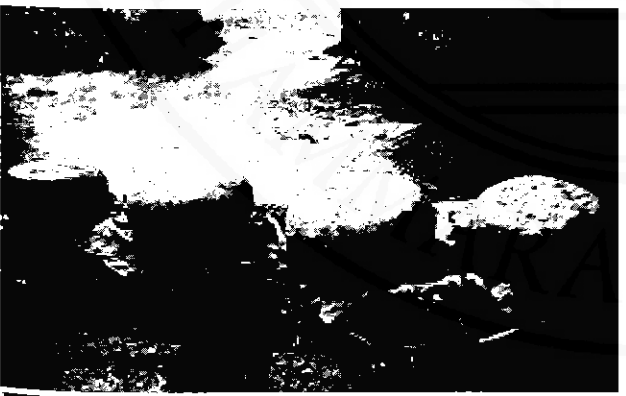
สภาพป่าพรุหลังจากไฟไหม้เมื่อถ่ายภาพในระยะใกล้ๆ

การลักลอบ "เผาป่าพรุ" เป็นต้นทางที่แยกขายในการทำให้
ทรัพยากรส่วนรวมเป็นของส่วนตัว

ป่าพรุซึ่งยังสงสัยว่าอยู่ในเขตป่าสงวนหรือไม่ถูกแปรสภาพเป็น
ร่องพร้อมที่จะปลูกปาล์ม ตามยุทธศาสตร์พลังงานทดแทน

"เคยปลา" วิธีการผลิตแบบพอเพียงและพึ่งตนเองของชุมชนป่าพรุ

การลุกขึ้นมาพูดถึงปัญหาป่าพรุของชุมชนจะเป็นกระบวนการ
สำคัญในการปกป้องรักษาทรัพยากรไว้ให้แก่ลูกหลานในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

ธาริน และพิชญ์ เยาวภิรมย์. ๒๕๓๘. "ทางร่วมชมป่าพรุ
ที่ศูนย์วิจัยและศึกษารวมชาติป่าพรุสิรินธร" ใน
สารคดี. ฉบับที่ ๑๒๐ (กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘) หน้า
๑๗๗-๑๘๒.

ณรงค์ บุญสวยขวัญ. ๒๕๔๔. วิถีชีวิตของประชาชน
ในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากการ
พัฒนาของรัฐ ในระยะแผนพัฒนาฉบับที่
๑-๘. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

ปิติวงษ์ ดันติโชค และคณะ. ๒๕๔๗. การศึกษาลำดับ
ความสำคัญของปัญหาและความต้องการ
ของประชาชนเพื่อการวิจัยและพัฒนาพื้นที่
ลุ่มน้ำปากพนัง กลุ่มป่าพรุ. มหาวิทยาลัย
วลัยลักษณ์ ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย (สกว.).

นิพนธ์ ศรีสว่าง. ๒๕๓๖. "สวนผลไม้อยู่ได้เพราะป่าพรุ
คันธุลี" ใน แลใต้. (พฤษภาคม - มิถุนายน
๒๕๓๖). หน้า ๒๑-๒๒.

วอลเดน เบลโล เชียร์ คินนิงแฮม และลี เค็ง ปอห์. ๒๕๔๒.
โศกนาฏกรรมสยาม การพัฒนาและการแตก
สลายของสังคมไทยสมัยใหม่. สุรนุช ริงศิลา
(แปล). พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มูลนิธิโกมลคีมทอง.

วิโชติ ไกรเทพ. ๒๕๓๖. "ป่าพุ่มสิ้นสุดท้ายที่ไม้ขาว: การต่อสู้เพื่อการอนุรักษ์ป่าพรุของภูเก็ต" ใน แลใต้. (พฤษภาคม - มิถุนายน ๒๕๓๖). หน้า ๑๒-๑๗.

วีระศักดิ์ สุวรรณศักดิ์. "บทบาทของคหกรชาวบ้านกับการอนุรักษ์และพัฒนาป่าพรุทุ่งกระเจ็ด ต.ท่าสะท้อน อ.พุนพิน จ.สุราษฎร์ธานี. ใน เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย ครั้งที่ ๓. เมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม - ๑ พฤศจิกายน ๒๕๓๕ ณ กรุงเทพฯ. ปรัญญา นุตาลัย อังชัย พรรณสวัสดิ์ และวันชัย ไสภณสกุลรัตน์ (บรรณาธิการ)

สำนักงานบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๕ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. ๒๕๔๘. เอกสารประกอบการบรรยายสรุป เรื่อง โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าพรุควนเคร็ง จังหวัดนครศรีธรรมราช (นำเสนอต่อหัวหน้าผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรี (นายจาตุร อภิชาติบุตร) และคณะผู้เข้าร่วมประชุม เมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๔๘.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. ๒๕๔๔. มิติชุมชน วิถีคิดท้องถิ่น ว่าด้วยสิทธิ อำนาจ และการจัดการทรัพยากร. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

อานันท์ กาญจนพันธุ์. ๒๕๔๖. ฐานทรัพยากร... ทุนชีวิตของสังคมไทย. เอกสารวิชาการฉบับที่ ๑ โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.

http://www.thaico.net/b_pnews/sc_๑sep๔๔.htm

เมืองคอนดูรมพื้น ตา-ยาย ดับแย้งชิงป่าพรุปลูกต้นปาล์ม! (๕ พฤษภาคม ๒๕๔๘). มติชนรายวัน. หน้า ๑๒.

ป่าพรุเมืองคอน ๓ อำเภอรอด-ชาวบ้านเผาจองปลูก ปาล์ม-ลามเป็นไฟป่าสกัดไม่ไหว. (๑๖ สิงหาคม ๒๕๔๘). ข่าวสด. หน้า ๒๖.

เตือนระวังแก๊งลวงป่าพรุ. (วันที่ ๖ กันยายน ๒๕๔๘). ข่าวสด. หน้า ๒๖.

เมืองคอนเร่งหามาตรการป้องกันไฟไหม้ป่าพรุ. (วันที่ ๗ กันยายน ๒๕๔๘). ข่าวสด. หน้า ๒๖.

จับ ๕ จนท. กับนายทุนบุกป่า หน่วยป้องกันรักษาป่า ร่วมกับตำรวจนำกองกำลัง (๑๑ กันยายน ๒๕๔๘). ไทยรัฐ. หน้า ๑.